

Кіцен Н.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінальної юстиції
Чернівецького юридичного інституту*

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВИДАЧІ ТА ПЕРЕДАЧІ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНILI КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

На даному етапі розвитку нашої держави, яка останнім часом активізує свої дії на шляху до інтеграції у світове співтовариство, актуальним є питання приведення національної правової системи у відповідність із виробленими міжнародною спільнотою правовими стандартами (у тому числі і у сфері надання правової допомоги у формі екстрадиції). У зв'язку із вступом 20 листопада 2012 року в законну силу Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України 2012 року) виникає необхідність у дослідженні основних особливостей здійснення видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиції).

У юридичній енциклопедії подається визначення поняття «видача злочинців, екстрадиція» – передача злочинців державою, на території якої вони перебувають, іншій державі (на її вимогу) для притягнення їх до кримінальної відповідальності або для приведення у виконання обвинувального судового вироку, який набув чинності. Вимогу про видачу злочинців може пред'явити держава, громадянином якої є злочинець, або на території якої вчинено злочин, або якій завдано шкоду злочином. Словник термінів тлумачить поняття «видача злочинців (екстрадиція)» як видачу однією державою іншій свого громадянина, іноземного громадянина або особи без громадянства [3, с. 82].

У КПК України 2012 року передбачено саму процедуру здійснення видачі особи (екстрадицію), яка включає такі стадії: 1) офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; 2) перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; 3) прийняття рішення за запитом;

4) фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави [1]. Також до процедури екстрадиції входять наступні процесуальні дії: - затримання особи, яка вчинила злочини за межами України (ст. 582 КПК України 2012 року); - тимчасовий арешт (ст. 583 КПК України 2012 року); - екстрадиційний арешт (ст. 584 КПК України 2012 року); - екстрадиційна перевірка (ст. 587 КПК України 2012 року) [1]

Виходячи зі змісту статті 574 КПК, видачі підлягають такі категорії осіб: - підозрювані під час провадження на стадії досудового розслідування; - обвинувачені (засуджені) у провадженнях на стадії судового розгляду або виконання вироку.

Екстрадиційна перевірка – діяльність центрального органу України або за його дорученням чи зверненням відповідної прокуратури щодо встановлення та дослідження визначених міжнародним договором України, іншими актами законодавства України обставин, що можуть перешкоджати видачі особи (екстрадиції), яка вчинила злочин. Перевірка проводиться протягом 60-ти днів і може бути продовжена відповідним центральним органом України.

Отримані в результаті перевірки матеріали разом із відповідним висновком надсилаються центральному органу України, за дорученням або зверненням якого зазначена перевірка проводилася. За результатами вивчення матеріалів перевірки готується вмотивований висновок стосовно рішення Генеральної прокуратури України за клопотанням іноземної установи про видачу особи.

У матеріалах перевірки обов'язково повинна бути інформація, яка відображається у висновку, зокрема, стосовно: а) наявності договірних відносин; б) громадянства особи, видача якої запитується; в) екстрадиційності злочину за чинним законодавством України; г) наявності строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності; ґ) стану здоров'я особи, яка видається; д) результатів перевірки притягнення особи до відповідальності та наявності остаточного процесуального рішення в Україні, у тому числі за той само злочин, у зв'язку з яким запитується видача; є) можливості видачі за правопорушення, які не є екстрадиційними, якщо

видача за них запитується разом із злочинами, що тягнуть екстрадицію; є) розгляду та вирішенню кількох одночасних запитів різних держав стосовно видачі однієї особи; ж) гарантій незастосування смертної кари, якщо законодавством запитуючої держави таке покарання передбачене за злочин, у зв'язку з яким запитується видача.

Особі, щодо якої надійшов запит про її видачу, повідомляється про право звертатися з проханням згідно з цією статтею про застосування спрощеного порядку видачі і роз'яснюється порядок надання відповідної заяви [2, с. 215].

Такий порядок видачі з України (коли видача можлива без проведення в повному обсязі перевірки наявності можливих перешкод для видачі) може бути застосований лише за наявності письмової заяви такої особи про її згоду на видачу, оформленої у присутності захисника та затвердженої слідчим суддею.

Після отримання згоди від особи на видачу прокурор звертається до слідчого судді з клопотанням про затвердження цієї згоди. Слідчий суддя розглядає клопотання за участю особи, що підлягає видачі, її захисника та прокурора. Під час розгляду заяви на згоду слідчий суддя зобов'язаний переконатися, що особа, яка підлягає видачі, добровільно погоджується на свою видачу і усвідомлює всі наслідки цієї видачі. Після цього він постановляє ухвалу про затвердження згоди особи на її спрощену видачу або про відмову в цьому.

У разі отримання заяви про згоду особи на видачу запитуючій стороні та її затвердження ухвалою слідчого судді прокурор передає заяву на розгляд центральному органу України, який протягом трьох днів розглядає її та приймає рішення про можливість застосування спрощеного порядку видачі.

Якщо особа, щодо якої надійшов запит про видачу, не погоджується на свою видачу, застосовується звичайний порядок розгляду запиту про видачу, але після затвердження слідчим суддею згоди особи на застосування спрощеного порядку видачі така згода не може бути відкликана.

Обставини, що виключають видачу, за своїм правовим характером залежно від їх формулювання у міжнародному договорі про видачу можуть бути або імперативними

(обов'язковими для застосування), або дискреційними (застосування яких залежить від розсуду центрального органу запитуваної держави). Обставини, вказані в ч. 1 статті 589 КПК, про відмову у видачі особи іноземній державі є імперативними. Зокрема, Україна відмовляє у видачі особи у разі, якщо: особа, стосовно якої надійшов запит про видачу, на час прийняття рішення про видачу є громадянином України; злочин, за який запитано видачу, не передбачає покарання у вигляді позбавлення волі за законом України; закінчилися передбачені законом України строки давності притягнення особи до кримінальної відповідальності або виконання вироку за злочин, за який запитано видачу; компетентний орган іноземної держави не надав на вимогу центрального органу України додаткових матеріалів або даних, без яких неможливе прийняття рішення за запитом про видачу; видача особи (екстрадиція) суперечить зобов'язанням України за міжнародними договорами України.

Відповідно до Європейської конвенції про видачу правопорушників (1957 р.) видача не здійснюється: а) якщо правопорушення, у зв'язку з яким запитується видача, розглядається запитуваною державою як політичне правопорушення або правопорушення, пов'язане з політичним правопорушенням; б) якщо є достатньо підстав вважати, що запит про видачу правопорушника за вчинення звичайного кримінального правопорушення був зроблений з метою переслідування або покарання особи на підставі її раси, релігії, національної належності чи політичних переконань або що становище такої особи може бути погіршене з будь-якої з цих причин (при цьому вбивство або замах на вбивство глави держави або члена його сім'ї не вважається політичним правопорушенням, як не вважаються такими, наприклад, злочини проти людства, зазначені в Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, яка була ухвалена Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 9 грудня 1948 р.); в) видача правопорушників за вчинення загальнокримінальних правопорушень, що також є військовими правопорушеннями, може бути здійснено Україною лише за умови, якщо особу, видача якої запитується, не буде піддано кримінальному переслідуванню за військовим правом або

законом; якщо щодо правопорушників була проголошена амністія в запитуваній державі щодо діянь, за які ця держава мала компетенцію переслідувати згідно з її кримінальним законодавством (ст. 4 Додаткового протоколу 1978 р.).

Згідно з Європейською конвенцією про видачу правопорушників (1957 р.) у видачі може бути відмовлено: 1) якщо правопорушення за законодавством запитуваної держави вважається вчиненим повністю або частково на її території або в місці, яке розглядається як її територія (ст. 7); 2) якщо компетентні органи запитуваної держави переслідують особу у зв'язку із правопорушенням (правопорушеннями), за яке вимагається видача (ст. 8); 3) через дотримання правила *non bis in idem* (не можна двічі за те саме) - видача не здійснюється, якщо компетентні органи запитуваної сторони проголосили остаточне рішення щодо відповідної особи у зв'язку із правопорушенням, за яке вимагається видача. У видачі може бути відмовлено, якщо компетентні органи запитуваної сторони ухвалили рішення або не порушувати, або припинити переслідування у зв'язку із таким самим правопорушенням (ст. 9); 4) через зобов'язання не здійснювати видачу, якщо особа, видача якої запитується, за станом здоров'я не може бути видана без шкоди її здоров'ю (Закон України "Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції" від 16 січня 1998 р.).

У видачі також може бути відмовлено, якщо є загроза застосування смертної кари; є загроза катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарань [4, с. 436].

Не може також бути видана іншій державі особа, якій надано статус біженця або статус особи, яка потребує додаткового захисту, або їй надано тимчасовий захист в Україні, а також особа не може бути видана державі, біженцем з якої вона визнана, або іноземній державі, де здоров'ю, життю або свободі особи загрожує небезпека за ознаками раси, віросповідання (релігії), національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або

політичних переконань, крім випадків, передбачених міжнародним договором України.

Статті 1 (п. 5 ч. 1) та 3 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» забороняють вислання або примусове повернення – недопущення видворення (добровільного чи примусового), видачі (екстрадиції), передачі, іншого примусового переміщення зазначених осіб за межі України.

Після вивчення матеріалів екстрадиційної перевірки відповідний висновок із наявним листуванням щодо екстрадиції особи доповідається керівнику центрального органу України (його заступнику), який приймає рішення про видачу особи (екстрадицію) або про відмову у видачі (екстрадиції) іноземній державі.

Про своє рішення центральний орган України повідомляє компетентний орган іноземної держави, а також особу, щодо якої воно прийнято (їй вручається копія). Якщо впродовж десяти днів зазначене рішення не оскаржено до суду, організовується фактична видача цієї особи компетентним органам іноземної держави.

Рішення про видачу особи (екстрадицію) не може бути прийнято, якщо така особа подала заяву про визнання її біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту (подача заяви-анкети встановленого зразка), чи скористалася відповідно до законодавства (ст. 8 Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту") правом на оскарження рішення щодо зазначених статусів, до остаточного розгляду заяви у порядку, встановленому законодавством України. Інформація про подання особою зазначених заяв або оскарження відповідних рішень не надається іноземній державі, що надіслала запит [5, с. 50].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17> (дата звернення 10.02.2021).

2. Назаренко П. Г. Питання екстрадиції у кримінальному судочинстві: проблеми законодавства. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2002. № 1. С. 213–219.

3. Правознавство: словник термінів [Текст] / під ред. В. Г. Гончаренка. – К. : Юрисконсульт, КНТ, 2007. 636 с.

4. Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога (Книга перша) / Збірник документів. Київ: Юрінком, 1996. 1184 с.

5. Шаргородский М. Д. Выдача преступников и право убежища в международном уголовном праве. *Вестник Ленинградского университета*. 1947. № 8. С. 44–60.

Воробчак А.Р.

кандидат юридичних наук,

директор Чернівецького юридичного інституту

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ВІДБРАННЯ ДОСЛІДНИХ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Згідно ст.84 КПК України – доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертиз [1, с. 62].

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду. Ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» [2].

У кримінально-процесуальній діяльності спеціальні знання використовується у трьох формах: при залучення спеціалістів під час окремих слідчих розшукових чи судових дій (ч. 8 ст. 228,